

незалежно від їх функціонального призначення та власників, дають уявлення про цілісність

української культури перехідного періоду — від середньовіччя до нового часу.

¹ Російський державний історичний архів (Санкт-Петербург), ф. 834, оп.3, спр. 3258. (Далі - РДІА).

² Там само, ф. 834, оп.3, спр. 2398, арк. 159 зв. - 171 зв.

³ Архів Інституту рукопису ЦНБ АН України, ф. І2440.

⁴ Там само, 540П/1765, арк 1-30.

⁵ *Е.Болховитинов*. Описание Киево-софийского собора и Киевской иерархии -К., 1825.- С.54.

⁶ Архів Інституту рукопису ЦНБ АН України, ф. І2440, арк 23 зв.

⁷ РДІА, ф. 796, оп. 69, спр. 362, арк. 32.

⁸ Там само, оп. 80, спр. 109, арк. 9.

⁹ Там само, оп.51, спр. 251, арк. 24-25.

¹⁰ Там само, оп. 24, спр. 186, арк.70 зв., 96 зв.

¹¹ *Литвинюк В.Д.* Ідеї раннього просвітництва у філософській думці України. -К., 1984. -С.135.

¹² РДІА, ф. 796, оп. 7, спр. 236, арк. 6.

¹³ Там само, оп. 35, спр. 424, арк. 143 зв.

¹⁴ Там само, оп. 51, спр. 251, арк. 23 зв.

¹⁵ Російська державна Публічна бібліотека ім. М.Є. Салтикова-Щедріна, відділ рукописів та рідкісної книги, ф.36, спр.1, арк. 82.

¹⁶ РДІА, ф. 796, оп. 59, спр. 436, арк. 130.

¹⁷ Там само, оп. 62, спр. 368, арк. 24.

¹⁸ Там само, оп. 22, спр. 434, арк. 90 зв. - 91.

Л.З.Горпиняк

160-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ ЗАСНУВАННЯ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ (ПЕРШІ ДЕСЯТИРІЧЧЯ)

У 1889 р. «Екатеринославские губернские ведомости» надрукували «Історичну записку про Катеринославські публічні бібліотеки». Це був один з перших матеріалів з історії теперішньої Дніпропетровської обласної наукової бібліотеки. У 20-х роках нашого століття Є.В. Стебельський підготував до видання «Матеріали до історії бібліотек у Катеринославі з ХУІІІ до початку ХХ ст». Але рукопис був втрачений.

Пізніше над цією темою працювали пристрасний бібліограф В.В. Пупченко, а також Є.К. Дробішевська, Л.М. Туманова, О.І. Панькова.

Ретельну дослідницьку роботу в період підготовки до 160-річного ювілею бібліотеки провела головний бібліотекар Т.Г.Шекшуєва. Їй удалося виявити першоджерела історії книгозбірні (промова на відкритті її першого бібліотекаря Г.П.Герценвіца, перший статут і Правила користування, звіти - всього більше 100 документів), відновити хронологію подій.

Розвиток міжнародних відносин, промисловості й торгівлі на початку ХХ ст. потребував піднесення рівня освіти, науки, культури. Цьому підпорядкований циркуляр 1830 р. про створення в губернських містах публічних бібліотек. Однією

з них і була Катеринославська публічна бібліотека.

Відкриття її відбулося 9 травня 1834 р. в будинку дворянських зібрань. У ній тоді нараховувалося близько 200 книг і газет. Це - література з історії, Біблія, поетичні збірки, декілька брошур з рекомендаціями по сільському господарству, белетристика. За рік фонд зріс до 800 томів. Титулярний радник В.П. Ващенко та колезький секретар Г.П. Герценвіц два рази на тиждень відкривали бібліотеку для читачів, купували книги, вели облік. Число читачів протягом тривалого часу було незначним, бо навіть у 1865 р. грамотних жителів у Катеринославі нараховувалось усього 30%.

Перший просвітницький крок було зроблено, хоча тривалий період бібліотека і була малодоступною для більшості населення. Не вистачало коштів на її розвиток: існувала вона лише за рахунок добровільних пожертвувань і внесків передплатників.

У 1839 р. сталася пожежа, фонд бібліотеки згорів. Роботу було відновлено лише 8 травня 1843 р. («Екатеринославские губернские ведомости», 1843, №19).

Особливо важкими були 40-60- ті роки. Наслідки холери та неврожаю на Катеринославщині при-

звели до зубожіння населення. У 1852 р. бібліотека залишається без передплатників і, за рішенням губернатора, на деякий час закривається.

Ініціаторами відновлення її діяльності стали члени першого місцевого літературного гуртка (так званого пікквікського клубу) М.П. Баллін, В.М.Єлагін. У вересні 1859 р. губернатор повідомив, що публічна бібліотека поновлює роботу. Вона стала діяти при книгарні В.П. Ульмана.

У її фонді налічувалося 2870 томів. Але читачі мали також змогу користуватися літературою, яку купував власним коштом В.П. Ульман (у 80-ті роки він мав понад 30 тис. книг). Майже 30 років він управляв бібліотекою, заслуживши своєю діяльністю авторитет і повагу катеринославців.

Наприкінці 80-х років В.П. Ульман полишив громадську діяльність, і бібліотеку знову закрили.

У 1887 р. Катеринослав урочисто відзначив 100-літній ювілей, що сколихнуло громадську активність. Усвідомивши необхідність функціонування публічної бібліотеки, громадяни зібрали для неї значні пожертвування: гроші й книги. Відгукнулися й «пікквіки». Так, М.П. Баллін подарував книги. Донька В.М. Єлагіна віддала кошти, одержані від видання творів батька.

Відкрилася книгозбірня в листопаді 1889 р. як міська громадська бібліотека. Новий статут утвердив її в ролі головного книгосховища літератури про край, відновив колегіальність управління, визначив права й обов'язки працівників.

Згідно статуту, справами бібліотеки управляла Рада, склад якої затверджувався на засіданні міської Думи. Першим головою Ради був Г.Залюбовський, а бібліотекарями А.Акінфієва та В.Ващинська. Перегляд літератури в читальному залі був безкоштовний, а видача додому - за платним абонементом, диференційованим для різних верств населення.

У щорічних звітах губернатора міністрові внутрішніх справ детально відображався стан бібліотеки. Пізніше ці звіти видавалися окремо (у нашому фонді зібрано їх копії з 1895 по 1908 рр.). За цими матеріалами можна простежити формування масиву літератури, його втрати й відновлення, джерела комплектування, склад за галузями знань. Так, у 1895 р. в бібліотеці було 3320 назв і 7772 примірники, з них подарованих - 4486. За галузями знань фонд становив: богослов'я - 96 екземплярів, філософія - 137, юридична література - 311, історія - 541, краєзнавча література - 618, природнича - 287, белетристика - 1521, періодика - 2966 примірників та ін. У звітах систематично аналізуються кількість читачів та відвідувань, склад читачів за категоріями, їхні замовлення (наприклад, Лев Толстой - 567 замовлень, О.Ф.Писемський - 499 і т.д.), подається перелік найактивніших читачів.

Бібліотека швидко розвивалась. У 1905 р. її фонд зріс до 19317 томів, видано книг - 52221, кількість відвідувань становила 37147. Звіти з кожним роком удосконалюються: аналізуються замовлення читачів і відмовлення їм, середні показники, їх зростання або зниження та причини цього.

У 1901-1908 рр. бібліотекою завідувала талановитий педагог і просвітитель С.В. Єгорова, її помічницями були Є.І. Пчолкіна, У.І.Дикарева, А.П.Мордовська, М.К.Рубаниста.

За 20 років (1894 - 1914) фонд збільшився на 30 тис. томів, а кількість відвідувань зросла до 51400 чоловік.

Дослідження історії книгозбірні триває. Гадаємо, що надійною базою в цій роботі стане створюваний Музей історії Дніпропетровської обласної наукової бібліотеки.

Михайло
Кричинський.
«Філософія
Арістотелева»
Кінцівка.
Львів, 1745.